

СТАТУС СРПСКОГ ЈЕЗИКА НА СРПСКИМ УНИВЕРЗИТЕТИМА

Сажетак: У раду¹ се анализира садашњи статус српског језика на државним универзитетима у Републици Србији и Републици Српској. Анализа обухвата статус: а) српског језика као предмета србистике, б) српског језика на учитељским и педагошким факултетима, в) српског језика на страним филологијама, г) српског језика на наставничким нефилолошким студијама, и г) српског језика на ненаставничким факултетима. Анализа је показала да се српском језику, мимо студија србистике, на осталим студијама поклања врло мало или готово нимало пажње, што доводи до опште слабе функционалне писмености.

Кључне ријечи: српски језик, српски универзитети, стране филологије, језик курикулума, вехикуларни језик, академски језик

1. Српски језик и српски универзитети

Под српским језиком овдје подразумејемо нормирани тип српског књижевног или стандардног језика, чији континуирани развој траје од Вука Стеф. Караџића до данас, без обзира на то што у том периоду, због политичког негирања науке или боље речено због политичке пресије, српски језик увијек именован није био српски, него је доживљавао различита преименовања: најприје у српскохрватски или хрваткосрпски, а потом, на крају XX вијека, и у тзв. „хрватски“, „босански/бошњачки“ и „црногорски“. Та ни на каквим научним нити правним аргументима незаснована политичка преименовања српског језика (Ковачевић 2012) нису, међутим, утицала на измјену лингвистичког идентитета српског језика (в. нпр. Ковачевић и Шћепановић 2011). Српски језик је тако, без обзира на свој номинацијски дисконтинуитет, задржао свој идентитетски лингвистички континуитет. Он је, попут свих других неспорних лингвистичких језика који се користе код различитих народа, полицентричан стандардни језик. Друкчије речено: српски као један језик

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178014: *Динамика структура савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

потврђују сви структурно-генетички критеријуми идентитета језика, док је његова полицентричност условљена нормативним, најчешће конвенционално утемељеним, разликама при реализацији код Срба и несрба. Српски је, дакле, на језичко-идентитетском плану увијек ост(а)о српски, јер ниједна промјена његовог имена, па чак ни „замена назива ‘српскохрватски језик’ називом ‘српски језик’ није повукла никакве измене у особинама тога језика“ (Ивић 1999:6).

Под српским универзитетима овдје подразумевамо државне универзитете у Републици Србији и Републици Српској. Из анализе, дакле, изостају сви многобројни приватни универзитети у Србији и Републици Српској. А српских државних универзитета има осам, шест у Србији, и два у Републици Српској. И то у Србији: Београдски, Новосадски, Крагујевачки, Нишки, Приштински (са сједиштем у Косовској Митровици) и Државни универзитет у Новом Пазару, а у Републици Српској: Универзитет у Бањој Луци и Универзитет у Источном Сарајеву. На свим тим универзитетима српски језик има статус и наставног премата (предмета научног изучавања) и статус вехикуларног језика као инструмента који служи за наставу свих осталих предмета у школском систему.

2. Српски језик у доуниверзитетској настави

Статус универзитетског предмета као да српски језик „изводи“ из доуниверзитетског образовног процеса. Он је обавезан предмет у основношколском и средњошколском образовању (и то у свим смјеровима: у гимназијама и свим осталим стручним четворогодишњим и трогодишњим школама). И док је у основним школама не само програмски него и изведбено српски језик по правилу међу најзахтјевнијим предметима, дотле је у средњој школи он „предмет“ на папиру, предмет који постоји у плану, предмет за који постоје чак и програмски садржаји, којих, на жалост, у стварности, у изведбеном наставном процесу нема. Они једноставно остају на нивоу „зацртаних“, предвиђених и најчешће никад нереализованих садржаја. „Код нас – запажа Иван Клајн – посебно кад је реч о средњој школи, српски језик не да је изгубио примат, него се сасвим изгубио. Ја и моје колеге понављамо већ годинама као папагаји да се средњошколски предмет формално зове ‘српски језик и књижевност’, али се учи само књижевност, док за језик нема времена, пре свега зато што је програм преоптерећен, а и зато што су наставници по образовању стручњаци за књижевност, а не и за граматику. Узалуд – ти наши вапаји не продиру кроз дебеле зидове Министарства просвете. У таквој школи образују се млади новинари, и онда они с некултивисаним језиком долазе у новине, на радио и на телевизију, а зна се колики је данас утицај медија на јавност“ (Јевтић 2010: 232–233). Зар је онда чудо што приређивачи *Карто-теке језичких недоумица* Одбора за стандардизацију српскога језика, у „пре-

амбули“, као основну истичу управо недоумицу о статусу српског језика у оквиру наставног предмета „српски језик и књижевност“.

„Приређивачи ове картотеке – каже се у тој „преамбули“ – узимају себи слободу да понуде на разматрање члановима Одбора, његових комисија и његових оснивача једну давнашњу недоумицу: *је ли корисно да се у основним и средњим школама, у све три наше републике, под називом предмета српски језик скрива много више књижевности, домаће и стране, неголи самога тог језика*. Ценећи књижевност више него иједну другу уметност, приређивачи, и због свог образовања и због положаја коју књижевна уметност има у културној историји и у културној садашњици, а не само због њене пупчане везе с језиком, – мисле да би без журбе, негативне политизације и запенушане ус-плахирености, *језичку обуку требало одвојити од књижевноуметничке*, али не тако да се било шта раскида, а камоли укида, било у језику било у књижевности. Најављена реформа образовања могла би се такође позабавити овом недоумицом“ (Картотека 1999: 3).

За постизање тог циља готово да и није могло бити боље прилике од оне када је *Завод за унапређивање образовања и васпитања*, крајем 2010, формирао Комисију за израду наставног плана за реформисане гимназије. Комисију су, уз представнике Завода, чинили представници професора из гимназија и професора са различитих факултета, за различите наставне предмете. Израда наставног плана трајала је од октобра до краја децембра 2010. године². На првом радном састанку одржаном 7. 10. 2010. године Комисија је, последице расправе, једногласно прихватила предлог проф. др Милоша Ковачевића да се уместо досадашњег наставног предмета *српски језик и књижевност* у наставни план гимназија [а касније и свих четворогодишњих средњих школа] уведу два наставна предмета: 1. *српски језик*, и 2. *књижевност*. И након што је Комисија усвојила наставни план реформисаних гимназија, за састанак заказан за 9. 12. 2010. године стигао је захтјев директора *Завода за унапређивање образовања и васпитања* проф. др Шћепана Ушчумлића, иначе – што свакако није небитно – по струци математичара, за „поновно враћање у наставни план предмета српски језик и књижевност уместо раздвајања на српски језик и на књижевност“, уз образложење „да се не повећава број предмета ученицима, као и то да би могло погрешно да се протумачи у јавности што се српски језик изучава са једним часом а страни језик са два, три и више часова недељно“. Уз то, директор сматра „да се кроз програме предмета могу укључити сви садржаји којима се жели побољшање знања српског језика, а на министарству је да праћењем утврди да ли се наставници придржавају програма, као и да ће се кроз екстерне евалуације ученика и школе видети какав је резултат“. На тај предлог дописом директору и члановима комисије обратио се проф. др Милош Ковачевић, у коме је између осталог, нагласио „да се због очувања српског језика, због превазилажења стања опште неписмености и језичке

² Сви у раду наведене чињенице из рада Комисије доносе се на основу дописа и записника („бележака“) које је као члан Комисије добијао и упућивао проф. др Милош Ковачевић.

некултуре српски језик у гимназијама МОРА изучавати као посебан предмет макар и са једним часом, јер се до сада није изучавао никако. А садржаји су и до сада били укључени у програм, и до сада је Министарство контролисало њихову реализацију, па предлог ДИРЕКТОРА видим као директно залагање да се овакво стање са статусом српског језика у гимназијама и даље задржи, тј. као негирање потребе да се ишта мења у времену кад сви стручњаци за српски језик сматрају да су неопходне СУШТИНСКЕ ПРОМЕНЕ, којима је издвајање српског језика као посебног предмета у гимназијама НУЖАН ПРЕДУСЛОВ. Због тога би било добро да ДИРЕКТОР наведе са ким је то од стручњака за српски језик имао консултације, е да би имао научно или стручно покриће за тражење измене усвојеног предлога Комисије. Уосталом, ако је ДИРЕКТОР сматрао да је у његовој ингеренцији да сам може понудити Предлог, не знам зашто је онда Комисија и формирана, и зашто се и састајала. Због тога оцене и захтеве изнесене у писму директора сматрам директним негирањем компетенције Комисије“.

На састанку одржаном 9. 12. 2010. године, уз присуство и образложење директора Ушчумлића, чланови Комисије нису прихватили његов захтјев, него је Комисија „са једним гласом уздржан, донела одлуку да Завод проследи предлог Комисије релевантним институцијама и од њих добије стручно мишљење“. Директор математичар – или не знајући или не хтијући да зна да се српски језик изучава на шест универзитета у Србији, и да постоји како Институт за српски језик тако и Одбор за стандардизацију српског језика, који чине представници свих универзитета у Србији, Републици Српској и Црној Гори, трију академија (САНУ, ЦАНУ, АНУРС), Матице српске и Српске књижевне задруге – „релевантним институцијама“ сматрао је једино Филолошки факултет у Београду, затраживши само од њега мишљење. А мишљење су, умјесто Катедре за српски језик, дали представници Друштва за српски језик и књижевност са Филолошког факултета дајући за право Ушчумлићу да српски језик не треба издвајати као посебан предмет, него да и даље треба да остане како је и било, што ће рећи: да се и даље српски језик уопште не учи у средњој школи. Тако је један политичар, нефилолог, уз сагласност Друштва за српски језик и књижевност, које се понијело као да је само Друштво наставника књижевности, успјело да продужи „агонију“ српског језика у средњој школи, остављајући српски језик као дио назива наставног предмета, али дајући за право онима који су га потпуно истиснули из наставе. То свакако није небитно, јер се нужно одражава на статус српског језика на универзитету.

3. Српски језик у универзитетској настави

А у разматрању статуса српског језика на универзитету треба разликовати сљедеће његове „улоге“: а) српски језик као предмет србистике, б) српски језик на учитељским и педагошким факултетима, в) српски језик на

страним филологијама, г) српски језик у програмима наставничких нефилолошких студија, д) српски језик на ненаставничким факултетима.

3.1. *Српски језик као предмет србистике*

Српски језик нужни је дио србистике, научне дисциплине о српском језику и књижевности, и као такав се изучава на сваком од државних универзитета у Републици Србији и Републици Српској, дакле на свих осам: 1. Београдском, 2. Новосадском, 3. Нишком, 4. Крагујевачком, 5. Приштинском (са сједиштем у Косовској Митровици) и 6. Новопазарском (државном), 7. Бањалучком и 8. Источносарајевском. *На сваком од тих универзитета постоје или одсјеци или катедре или департмани за српски језик и књижевност.* И на свима њима српски језик се изучава у оквиру двопредметне групе заједно са (српском) књижевношћу. Статус српског језика и књижевности на свим групама није исти, него је или равноправан или хијерархизован. На три универзитета (Крагујевачком, Бањалучком и Источносарајевском) српски језик и књижевност имају у наставним плановима и програмима равноправан статус (тзв. двопредметна „А“–„А“ група). То ће рећи да се у изучавању језичких и књижевних садржаја тим садржајима посвећује подједнака пажња, тако да су дипломирани србисти подједнако оспособљени како за наставне тако и за научне „активности“ и у језику и у књижевности. На свим осталим универзитетима – њих пет – на групама на којима се изучава српски језик и књижевност језички и књижевни садржаји немају равноправан него имају „хијерархизован“ статус. На четири од тих пет универзитета (Београдском, Новосадском, Нишком и Приштинском) постоје двије групе, два наставна смјера с обзиром на критеријум научног и квантификацијског „приоритета“ језичких или књижевних садржаја. То су тзв. „А“–„Б“ групе, које се међусобно разликују по томе што у једној и суштински и квантификативно (бројем часова) надређен статус имају језички садржаји, а подређен садржаји из књижевности (то су групе за *српски језик и књижевност*), а у другој надређен статус имају садржаји књижевности, а подређен садржаји српског језика (то су групе за *српску књижевност и језик*). Само на једном универзитету, оном Новопазарском државном, српски језик изучава се у оквиру само једне наставне групе која подразумева „А“–„Б“ комбинацију, и то *српска књижевност и језик* (како се и зове депарتمان за ову научно-наставну дисциплину).

Свакако би занимљиве резултате дало поређене планова и програма студијских група за српски језик (и оних „А“–„А“ и оних „А“–„Б“) на различитим филолошким и/или филозофским факултетима Универзитета у Србији и Републици Српској. На свакој од тих група двије су уже научне области за српски језик (изузимајући ужу научну област теорије језика и/или опште лингвистике): 1) дијахронија (историја) српског језика, и 2) савремени српски језик. Какав је (међу)однос дијахронијских и синхронијских садржаја српског

језика на групама када је он „хиперординирани“ предмет, какав када је „субординирани“, а какав када је равноправан („координиран“) са књижевношћу? Са којим предметима је заступљен српски језик као „А“, а са којима као „Б“ предмет? Таквих истраживања, на жалост, нема. Али већ само летимично поређење планова и програма наведених група разоткрива више него индикативне чињенице. Тако се, на примјер, показује да на појединим групама нема уопште стилистике српског језика, да на неким у којима српски има статус „Б“ предмета нема чак ни синтаксе српског језика као посебног предмета, или пак творбе ријечи и лексикологије, а да и не говоримо о семантици или прагматици. Све то добија обресе апсурдности ако се зна да су на једној од група правописни садржаји завриједили статус двају предмета. Из само наведеног није тешко закључити да су планови и програми одређених група прије подређени кадровским могућностима (или прије потребама) датога факултета него што су условљени захтјевима србистике као науке, њеним нужним садржајима за основни ниво студија.

Из тих разлога било би неопходно организовати *конференцију* србистичких одсјека и/или катедри, односно департмана, бар једном годишње, на којој би се разматрали проблеми универзитетске наставе српског језика и књижевности. А они нису мали. Посебно још и с обзиром на чињеницу да се та настава не одвија само на нивоу основних (дипломских) него и на нивоу мастер и докторских студија. Треба нагласити да сви факултети који имају дипломске имају и мастер студије србистике, док су докторске студије србистике интегрисане у „општејезичке“ студије (општелингвистичке студије различитих језика) на свим универзитетима, односно њиховим филозофским и/или филолошким факултетима, на којима су до сада покренуте: и на Крагујевачком и на Новосадском и на Београдском универзитету, а такав статус имају и за акредитацију предложене лингвистичке докторске студије на Источносарајевском универзитету. Једино су Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу и Филозофски факултет у Нишу заједно понудили за акредитацију (која је у току) и чисте србистичке језичке докторске студије како за домаће тако и за стране србисте (за српски као матерњи и за српски као страни језик). А та два факултета направила су и заједнички план и програм (који је такође у процесу акредитације) за мастер студије србистике за стране србисте (за српски као страни језик). Тиме се у разматрање такве србистичке конференције нужно морају укључити не само питања српског као матерњег језика, него и српског као страног језика на свим нивоима студија (дипломским, мастер и докторским студијама).

3.2. *Српски језик на учитељским и педагошким факултетима*

Уз филолошке и филозофске факултете српски језик је као предмет изучавања најзаступљенији на учитељским и педагошким факултетима. То је и

нормално ако се зна да је српски језик обавезни, а квантитативно уз математику и најзаступљенији, предмет у основној школи и од првог до четвртог разреда. А управо се за тај ниво школовања професори разредне наставе образују на учитељским и/или педагошким факултетима. На сваком од државних универзитета, сем Новопазарском, постоји бар један учитељски или педагошки факултет (на Новосадском: Педагошки факултет у Сомбору, на Београдском: Учитељски факултет у Београду, на Нишком: Учитељски факултет у Врању, на Приштинском: Учитељски факултет у Лепосавићу, на Бањалучком: учитељски студиј на Филозофском факултету), док по два постоје на Крагујевачком универзитету (Учитељски факултет у Ужицу и Педагошки факултет у Јагодини) и на Универзитету у Источном Сарајеву (Педагошки факултет у Бијељини, и Катедра за разредну наставу на Филозофском факултету на Палама). Системскограматички садржаји српског језика по правилу се изучавају у оквиру два једносеместрална предмета (Српски језик 1 и 2), осим на Учитељском факултету у Ужицу, гдје је настава српског језика сведена на само један семестар (истина с нормом 4 часа предавања и 4 часа вјежбања). И с обзиром на различит статус српског језика као обавезног предмета и статус садржаја српског језика у оквиру изборних предмета, на педагошким и учитељским факултетима влада право „шаренило“. Српски језик, без сумње, на овим факултетима нема статус какав би морао имати с обзиром на то какву и колику улогу имају садржаји српског језика у првим четирима разредима основне школе. А посебно је нема с обзиром на чињеницу да су неријетко с тих факултета стизали захтјеви да се дипломираним учитељима и/или професорима разредне наставе омогуће да изводе и предметну наставу – па самим тим и наставу српског језика – у петом и шестом разреду основне школе, односно да завршени студенти ових факултета могу да држе наставу у прва два трогодишња циклуса основне школе?!

3.3. *Српски језик на страним филологијама*

Српски језик се на матичним (филолошким и филозофским) факултетима не изучава само у оквиру властитих студијских програма, него и као предмет на страним филологијама. Нема ниједног државног српског универзитета на коме не постоји одсјек, катедра или департман за бар један страни језик, а по правилу на већини универзитета их је више (најчешће за енглески, немачки, француски и руски, а на неким, као на Филолошком факултету у Београду и више од двадесет). У литератури је већ указано на значај српског као матерњег језика за студије страних језика, будући да је „учење матерњег језика повезано са општим принципом сазнавања, са стицањем општих животних концепата, а страни језик подразумева понављање учења тих концепата у ситуацији другог знаковног система“ (Точанац 2001:85). Но, и поред тога, „веома је увријезана заблуда да матерњи језик свако од нас зна као нешто

што се подразумемијева, па нема разлога да на њега посебно обраћамо пажњу. Овај став се односи чак и на људе којима је језик професија, посебно ако се ради о страном језику: углавном се сматра да је потребно да добар стручњак и преводилац што боље познаје језик са кога преводи, а при том се занемарује језик на који се преводи, иако је он у овом случају основно средство комуникације“ (...).„Међутим, више истраживања у свјетским оквирима показује да се развијена читалачка писменост и култура употребе матерњег језика преноси и на компетенције у овладавању страним језиком“ (Лазаревић 2011:177), будући да је, „поред овладавања језичким вјештинама у складу са Заједничким европским језичким оквиром, темељно познавање стандарда матерњег језика основа на коју студенти надограђују сва каснија лингвистичко-филолошка сазнања“ (Лазаревић 2011: 177–178).

На жалост, на студијама страних језика на српским универзитетима као да се дате чињенице потпуно игноришу. Тако на појединим факултетима, попут Филолошког факултета у Београду, српски језик чак није ни обавезан на страним филологијама, он је изборни предмет, и то алтернативан са општом лингвистиком. Какви су задаци опште лингвистике, а какви српског језика, колико се ти садржаји преклапају, а колико искључују, колико је у садржајима опште лингвистике садржаја српског језика, свима је знано ко је упознат с објектом и предметом србистике и опште лингвистике. Најједноставније речено: садржаји опште лингвистике не морају укључивати ама баш ниједан системскограматички садржај српског језика, па и поред тога су они који су одлучивали о статусу српског језика на страним филологијама које се изучавају на Филолошком факултету у Београду, а то су без сумње били професори страних филологија, одлучили да српски језик није уопште потребно узимати у обзир при студирању и изучавању неког страног језика. При том се свјесно пренебрегава чињеница да филолози који се научно баве страним језицима своје највредније, ако не и једино вриједне, резултате постижу контрастирањем српског са неким страним језиком, а за таква (типолошка или поредбена) истраживања познавање бар основа и специфичности структуре српског језика јесте нужан услов. Поставља се питање да ли је тај нужан услов испуњен ако је српски језик у програм страних филологија укључен са „најминималнијим“ правописно-граматичким садржајима смјештеним у један или два семестра, какав је случај готово на свим групама страних језика. Једном ријечју, статус српског језика на страним филологијама више је него лош, и он би се једноставно морао побољшати у наредном акредитационом циклусу. У супротном морало би се довести у питање не само магистарски и мастер радови него и докторске дисертације у којима се истраживање заснива на контрастирању неког страног језика са српским!

При свему томе не треба сметнути с ума чињеницу да је неопходно да србисти са страним филолозима направе план и програм (који би укључивао нужне и довољне услове бављења контрастивном лингвистиком) српског језика за стране филологије, а да то опет не буду „школски садржаји“ (нпр. само

правописа, или „суве“ граматике), односно садржаји препуштени вољи онога који је са матичне катедре за тај предмет задужен на страним филологијама.

3.4. Српски језик на наставничким нефилолошким студијама

Српски језик морао би постојати као посебан предмет у плановима и програмима наставничких смјерова нефилолошких дисциплина на универзитетима (нпр. на математици, хемији, физици, биологији, географији, педагогији, психологији, историји...). Готово је невјероватно да неко може ући у разред, а не познавати елементарну писменост. С обзиром на већ истакнуту чињеницу да се српски језик готово уопште не учи у средњој школи, наставници нефилолошких предмета у основној и средњој школи своје знање српског језика црпе искључиво из основне школе, ако српског језика немају на универзитету. А по правилу немају. Тако, на примјер, ни на једном наставничком нефилолошком студију на Београдском универзитету (чак ни на групама на Филозофском факултету) нема уопште српског језика, тако да наставници тих предмета ученицима основних и средњих школа служе за примјер неписмености. А писменост јесте задатак цијелог образовног процеса, а не само наставника језика унутар тог процеса. Мало је рећи да није логично да наставници матерњег и страних језика улажу велики напор да описмене ученике, а да наставници осталих предмета својим незнањем тај напор готово да обесмишљавају.

Зато је неопходно да на студијама свих нефилолошких наставних дисциплина српски језик буде нужан предмет. Он ту има статус „језика курикулума“ или језика образовања, а одавно је познато „да језик образовања не постоји и не усавршава се само кроз предмет који је одређен и дефинисан као такав (нпр. матерњи српски језик, страни језик, језик националних мањина, итд.). Били ми тога свесни или не, учење језика и образовање на неком језику одвија се и током наставе сваког појединачног предмета у школи (биологије, математике, физичког, музичког васпитања, хемије, историје, итд.), приликом сваке академске-менталне активности, кроз читав наставни програм/курикулум. (...) У вези са таквим ставом, наша је обавеза да развијемо свеобухватно и разумљиво језичко образовање и наставу језика кроз читав наставни програм/курикулум, као допуну централној улози предмета и свега онога што та улога има у стварању интелектуалне и социјалне личности ученика“ (Вучо 2011:281).

Узимајући у обзир све наведено, неопходно је имати на уму и чињеницу да је при планирању нужних садржаја српског језика на наставничким нефилолошким студијама потребно уважавати и разлику између наставничких група у оквиру друштвено-хуманистичких наука, и оних које припадају природно-математичким наукама. Међутим, сваки од програма тих студија морао би укључивати садржаје српског језика који би надилазили ниво пра-

вописне и функционалне писмености, јер је тај ниво писмености неопходан свакоме факултетски образованом човјеку, без обзира је ли његов студиј био наставнички или ненаставнички.

3.5. Српски језик на ненаставничким факултетима

Велики је број ненаставничких факултета, односно смјерова студија. Статус српског језика на њима без сумње директно зависи од тога који предмет научног истраживања има научна дисциплина која се изучава на универзитету. Неке од дисциплина у свом предмету изучавања готово као иманентне подразумевају садржаје српског језика. Такви су нпр. студији новинарства (журналистике) и студији драмске умјетности. Српски језик на таквим студијама требало би да буде нужан предмет студирања, с тим што би његови садржаји морали бити усаглашени са специфичностима датих студија. Али не толико „специфични“ да укину суштину изучавања самог српског језика, какав је, на примјер, случај са журналистиком на Београдском универзитету, и на само на њему, гдје се садржаји српског језика ваљда подразумевају у садржајима јединог са српским језиком додирног предмета, а то је новинарска стилистика. Свакоме ко је иоле упућен у системсколингвистичка и стилистичка истраживања познато је да ових других не може бити без првих, будући да стилистичка истраживања подразумевају специфичну реализацију језичких. А како је могуће истраживати специфичну реализацију, ако није позната она „неспецифична“, оно што је темељ. Ваљда то једино знају они који су правили програме журналистичких студија без српског језика. Зар је онда чудо што невјероватна неписменост влада у језику мас медија, када сами новинари на студију не добијају чак ни елементарну писменост.

На свим другим ненаставничким факултетима српски језик има статус вехикуларног језика, тј. језика на којем се изводи настава. И само из тих разлога било би неопходно да сваки како професор тако и студент влада основама језичке културе, тј. правилне (и) контекстуално примјерене употребе српског стандардног језика. У језичке садржаје на ненаставничким факултетима нужно би било укључити садржаје језика струке (специфичне за сваку универзитетску дисциплину, на примјер за право, медицину, машинство, економију и сл.). Тако би у оквиру било ког универзитетског усмјерења садржаји српског језика морали бити заступљени бар на нивоу функционалне писмености. Иначе, како да се научно комуницира на српском језику, ако се не знају специфичне карактеристике српског језика при његовој реализацији у различитим научним стиливима, подстиливиима или жанровима!? Не би се онда дешавало да и у науци добијамо оно што се назива „немарним функционалним стилем“, чија је главна карактеристика „англосрпски језик“ (Прћић 2005: 22–50, 77–90). А српског језика готово да ни по изузетку нема ни на једном од ненаставничких нефилолошких факултета.

Због тога сасвим основаним треба сматрати приједлог да се на свим факултетима уведе као посебан предмет „академски језик“, као језик који се користи у учионици, у уџбеницима, као језик провјере знања. „Основне потребе у развијању специфичног курикулума за предмет Академски језик односиле би се на низ специфичности везаних за стицање знања и вештина од којих овде наводимо само неколико малобројних које се односе на академско читање, слушање, писање, информатичку писменост, истраживачке вештине, вештине излагања и формулисања испитних садржаја, развоја академског речника, итд. Ова знања и вештине су међусобно повезане и међусобно се допуњују и преплићу, те се не могу посматрати изоловано“ (Вучо 2011:283).

А на српским универзитетима „језицима образовања уопште и академском језику као посебном функционалном стилу, а посебно српском као вехикуларном, академском језику, инструменту који служи за наставу свих осталих предмета у школском систему Србије не посвећује се дужна пажња, нити се о том сегменту размишља као о неопходном, кључном чиниоцу у образовању.

Стога сматрамо да је потребно да језик наставног програма/курикулума стекне своје место као неопходна и систематска потреба, као нови стандардни варијетет језика и да буде укључен како у наставу самог језика и језичких предмета, тако и у наставу свих осталих предмета, као посебан начин мишљења и комуникације, скуп вештина рецепције и изражавања у оквиру посебних предметних израза језичке употребе“ (Вучо 2011:285).

4. Закључак

Опис садашњег статуса српског језика у универзитетској настави указује на готово забрињавајуће стање. Зато је више него потребно да се србисти и страни филолози уједине у мишљењу да је неопходно обезбиједити елементарну и функционалну писменост на свим универзитетским смјеровима, без обзира којој научној групацији они припадали. Нужно је законски и практично обезбиједити услове да српски језик добије бољи статус на страним филологијама, а на нефилолошким бар приближан ономе какав имају страни језици. А у оквиру саме србистике готово да је нужно да се, попут англистичке или германистичке, покрене и интеркатедарска србистичка конференција (конференција катедри за српски језик и књижевност) како се са српским језиком на универзитету не би десило оно што се са њим у гимназији и средњим школама догодило: да друштво наставника које у називу има и српски језик (Друштво наставника српског језика и књижевности Србије) своју најважнију одлуку (одлуку о статусу српског језика у средњој школи) директно усмјери против интереса српског језика.

Литература

- Вучо 2009: Julijana Vučo, Akademska kompetencija, jezik obrazovanja – srpski i italijanski, у: *Српски језик, књижевност, уметност, Књига 1: Српски језик у употреби*, уредник Милош Ковачевић, Крагујевац, ФИЛУМ, 427–437.
- Вучо 2011: Julijana Vučo, Srpski jezik i jezici obrazovanja, у: *Пети међународни научни скуп „Српски језик, књижевност, уметност“, Књига 1: Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности*, уредник Милош Ковачевић, Крагујевац, ФИЛУМ, 279–287.
- Ивић 1999: Павле Ивић, Језичко планирање у Србији данас, *Језик данас*, III/9 (Нови Сад) 5–10.
- Јевтић 2010: Милош Јевтић, *Чудо језика: разговори са лингвистима* [разговор са Иваном Клајном], Београд: Службени гласник, 175–244.
- Ковачевић 2012: Милош Ковачевић, Постоји ли право народа на сопствено име именом туђег језика, у: *Зборник радова са научног скупа „Језик и писмо у Републици Српској“*, одржаног у Бањој Луци 25. 11. 2011. (у штампи)
- Ковачевић, Шћепановић 2011: Милош Ковачевић, Михаило Шћепановић, *Српски језик у вртлогу политике*, Никшић: Издавачки центар Матице српске Друштва чланова у Црној Гори.
- Картотека 1999: *Картотека језичких недоумица*, Одбор за стандардизацију српског језика, приредили: Бранислав Брборић, Рајко Гачевић и Јован Вуксановић, редиговали: Павле Ивић, Иван Клајн и Слободан Реметић, Београд.
- Лазаревић 2011: Radmila Lazarević, Uloga maternjeg jezika (L1) u nastavi italijanskog jezika na univerzitetu, у: *Stavovi promjena – promjene stavova*, urednici J. Vučo i B. Milatović, Nikšić: Filozofski fakultet, 177–181.
- Прћић 2005: Tvrtko Prčić, *Engleski u srpskom*, Novi Sad: Zmaj.
- Точанац 2001: Душанка Точанац, Статус матерњег језика у процесу учења страног језика, у зб. *Савремене тенденције у настави страног језика*, ур. Јулијана Вучо, Никшић: Универзитет Црне Горе, Филозофски факултет Никшић, 79–85.

Милош Ковачевић

СТАТУС СРПСКОГ ЈЕЗИКА НА СРПСКИМ УНИВЕРЗИТЕТИМА

Резиме: У раду се анализира садашњи статус српског језика на државним универзитетима у Републици Србији и Републици Српској. Анализа обухвата статус а) српског језика као предмета србистике, б) српског језика на учитељским и педагошким факултетима, в) српског језика на страним филологијама, г) српског језика на наставничким нефилолошким студијама, и д) српског језика на ненаставничким факултетима. Анализа је открила забрињавајуће стање српског језика у универзитетској настави на свим типовима студија изузимајући сам студиј србистике.

Потребно је да се србисти и страни филолози уједине у мишљењу да је неопходно обезбиједити елементарну и функционалну писменост на свим универзитетским смјеровима, без обзира којој научној групацији они припадали. Нужно је законски и практично створити услове да српски језик добије бољи статус на страним филологијама, а на нефилолошким студијама статус бар приближан ономе какав имају страни језици. А у оквиру саме србистике готово да је нужно да се, попут англистичке или германистичке, покрене и интеркатедарска србистичка конференција (конференција катедри за српски језик и књижевност) која би разматрала и нудила решења за сва отворена питања српског језика приоритетно у оквиру законске регулативе на нивоу универзитетске наставе.